

POZOR NA PSY.
K zakladatelce webu Zivotbezoka.cz se donesla úsměvná historka: „Jednomu pánovi vypadla protéza a v tu ránu mu ji sežral jeho pes. Nicméně měl protézku náhradní, takže nemusel čekat na to, až to pejskem projde ven.“

Život bez oka

Když zaslechnou známé rčení „Střežit něco jako oko v hlavě“, moc dobře vědí, o čem je řeč. Vážný úraz, nemoc nebo vrozená vada jim jeden ze zásadních smyslových orgánů sebraly. Jak vypadá svět viděný jedním okem?

Dvačtyřicetiletý záložník fotbalového klubu FK Řeporyje Robert Štěpánek si staví míč k přímému kopu. Zamíří a balon posílá na branku soupeře. Gólman vyráží, k míči se ale dostává Štěpánkuv spoluhráč a posílá ho do sítě. Parádní gól, lavina radosti v podobě gratulujících spoluhráčů se strhává prakticky okamžitě. „Dřív to ale bylo lepší, hlavně při trestných kopech. Měl jsem daleko přesnější odhad, proměnil jsem snad každý druhý,“ říká Štěpánek, který patří v řeporyjském klubu hrajícím pražskou 1. B třídu mezi nejlepší. I přesto, že má oproti ostatním hráčům podstatný

handicap – vidí pouze na pravé oko, v levém důlku má akrylátovou protézu.

Neúprosné zrcadlo

„Dodnes vím, že se to stalo 5. února, ale zajímavé je, že už si nevzpomínám, ve kterém roce,“ vypráví svůj příběh chlapík, kterému se život nečekaně změnil brzy po osmnáctých narozeninách. „Pracoval jsem jako automechanik a opravoval autobus. Ten den jsem měl všechno prakticky hotové, jen jsem se chtěl přesvědčit, že šroub na spodní části vozidla je dobře utažený. Vzal jsem tedy klíč a zabral. Jenže on se otočil, proklouzl mi a jeho konec mě zasáhl do oka,“ pokračuje Štěpánek. Bylo mu jasné, že je zle. Poškození oka bylo nevratné a muže, který nyní pracuje v distribučním oddělení jedné nadnárodní společnosti, čekalo nekonečné obíhání lékařů a zjišťování možností, jak ztrátu zraku v levém oku řešit. „Tehdy jsem o tom vůbec nic nevěděl. Občas někdo přišel a něco mi řekl, poradil, ale neměl jsem tušení, co dál. Byl jsem mladý kluk, celý život před sebou,“ vybavuje si Štěpánek první dny po úrazu.

Ze začátku měl oko pouze přelepené náplastí, až po několika měsících začal používat akrylátovou protézu. „Když jsem přišel poprvé s protézou domů a podíval se do zrcadla, říkal jsem si, jak to vypadám. Hned mě napadlo, jak asi budu s umělým okem honit holky,“ vzpomíná otec nyní dvacetileté dcery. Postupem času si zvykl. „Při fotbale je to trochu problém, hůře vnímám zleva, takže si třeba hned nevšímnu protihráče, který ke mně z této strany ze zadu přibíhá. Ale už jsem se naučil vhodným pohybem řešit

i tohle,“ říká nadšený fotbalista, který měl nakročeno k nadějně kariéře. Když končil působení v dorostu Motorletu, vybrala si ho pražská Sparta. Přestup do elitního klubu zhatilo právě zranění oka. „Mrzí mě to, občas o tom přemýšlím a říkám si, kam jsem to mohl dotáhnout. Nikdy se už nedozvím, jak talentovaný jsem doopravdy byl,“ říká nejstarší hráč řeporyjského klubu. „Robert je vůdčí osobnost, je neuvěřitelné, jak skvěle hraje. Pro nás je to lídr, respektovaný tahoun týmu,“ popisuje Štěpánka jeho o téměř dvacet let mladší spoluhráč Tomáš.

Sklář naděje

Kromě úrazů patří mezi nejčastější příčiny ztráty oka různé nemoci, infekce nebo vrozené vady. V čekárnách protektiků, tedy těch, kdo zhotovují oční protézy, nechybějí ani malé děti, jak potvrzuje Petr Adamovský, výrobce skleněných protéz z Jablonce nad Nisou. K ne-tradicionálnímu řemeslu se dostal po střední škole, vlastní podnik má od roku 1992. Specifické sklářské umění kdysi odkoukal od Břetislava Pivrnce, tuzemské legendy oboru, sám v Jablonci vystudoval Střední odborné učiliště bižuterní. Je jedním z pouhých dvou protektiků, kteří v Česku skleněné protézy dělají.

„Začátky byly občas děsné, hodně jsem prožíval příběhy lidí, kteří za mnou chodili, doléhalo to na mě. Časem jsem si ale zvykl a teď už to tak neberu. Jasně vím, že chci lidem pomoci tím, že vyrobím co nejvěrohodnější oko. To je můj úkol a zbytek se snažím tolik neřešit,“ vypráví čtyřiačtyřicetiletý Adamovský. V čekárně před dílnou, kde oční protézy vyrábí, je prázdná. „Na dnešek jsem si výjimečně ▶

◀ **OHROŽENÝ DRUH.** Výrobci skleněných očních protéz jsou v Česku pouze dva. Petr Adamovský z Jablonce nad Nisou vkládá naděje do syna. „Zdá se, že ho to baví,“ říká sklář.

► **JEDNOOKÝ KANONÝR.**

Robert Štěpánek (vpravo) hraje fotbal navzdory ztrátě levého oka. Před osudným úrazem v práci o něho měla zájem dokonce pražská Sparta.

nikoho neobjednal, protože dělám oči pro ty, kdo nemohou přijet. Třeba staré nebo nemocné lidi. Protězy jim vyrobím a pošlu poštou.“

Nouzi o práci sklář rozhodně nemá. Neví přesně, o kolik klientů se stará, pohled do jeho diáře je však dostatečně vypovídající. Následující měsíc je do posledního místa zaplněn a další objednávky přibývají. „Minulý rok jsem měl deset dní řádné dovolené, jinak mám každý den plno,“ říká Adamovský. V průměru obslouží tři až čtyři lidi denně, nechává si přitom i časovou rezervu pro případ, že by se mu oko nepovedlo a musel ho upravovat nebo dělat znovu.

„Výroba protězy trvá obvykle něco přes hodinu, zákazníkům ji dělám na počkání,“ říká a bere do rukou zhruba metrovou dutou skleněnou tyč. Tu přiloží ke kahanu

a plamenem ji přepálí. Následuje sehraný koncert pohotových pohybů: sklář fouká do tyče a na jejím konci začíná vyrůst malá kulička. Když se jí začne dotýkat tenkou barevnou tyčinkou, čím dál víc se podobá oku. Adamovský maluje duhovku, oční žilky, nakonec přidá tečku z černého

skla, ze které vytvoří zornici. Pak vše doładí tak, aby skleněné oko odpovídalo požadovanému tvaru a velikosti.

Německý byznys

„Materiál si nechávám dovážet z Německa, protože tam jsou v tomto oboru mistři.

Říká se, že první opravdová skleněná protěza byla vyrobena v německém městě Lauscha už v roce 1835,“ vysvětluje Adamovský. Němci dokázali branži proměnit ve výnosný byznys. Zatímco jablonecký sklář si za jednu skleněnou protězu účtuje 1100 korun (800 korun hradí pojišťovna, pacienti doplácí 300 korun), v Německu klient zaplatí daleko více. „Měl jsem tady jednoho pána, který říkal, že si skleněné oko objednal v Mnichově. A vyšlo ho na 300 eur (cca 8 tisíc korun, pozn. red.)“ Zatímco Adamovský vyrobí celé oko sám, němečtí kolegové mají práci rozdělenou. Specialista má na starosti třeba jenom míchání barevných odstínů, kterými se oko maluje. „V Česku se užívám slušně, ale v Německu je to úplně o něčem jiném. Tam je to opravdu byznys.“

Češi s pouhým jedním zdravým okem jsou zajímavou klientelou i pro rakouské protetiky. Třeba vídeňský Asprion Augenprothetik, nejstarší rakouský výrobce protéz založený v roce 1925, provozuje webové stránky i v češtině. Tuzemským zákazníkům na nich nabízí podrobný

informační servis i kvalitní obrazový doprovod. Za Adamovským do Jablonce naopak dojíždějí klienti ze Slovenska, tam se skleněné protězy nevyrobí vůbec.

Pacienti si mohou pořídit protězu i z akrylátu. Ta je sice o několik stovek dražší, zato odolnější. „Jenže někteří lidé na ni mají alergickou reakci. Sklo je v tomto ohledu bezproblémové a snesou ho i alergici,“ říká Adamovský. Užiténá doba jedné protězy je zhruba šest měsíců, protože ji rozleptávají slzy. Záleží na prostředí, v němž se člověk pohybuje. „Zemědělci, zedníci nebo lidé pracující v prašném prostředí musejí počítat s tím, že prach se smísí se slzami a vznikne z toho něco jako

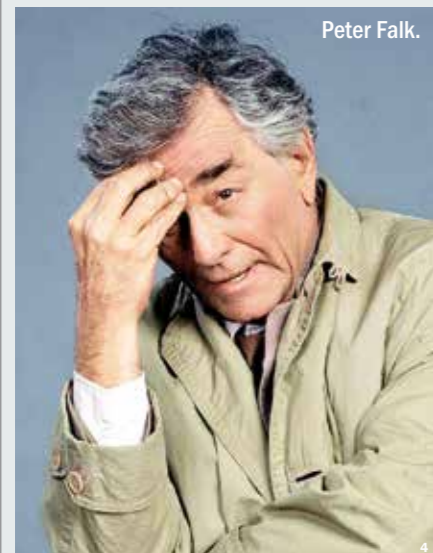
smirkový papír, který oko poškrábe,“ vysvětluje protetik.

Frustrující nejistota

Život s oční protézou má pochopitelně mnohá úskalí. „V podstatě mě to maličko limituje každodenně. Při kýchní, poulení očí, mnutí oka a podobně si musím dávat pozor, aby protěza nevypadla. A v případě skleněné protězy mohou být nepříjemné třeba velké mrazy – okolí oka studí,“ uvádí paní Jitka. Narodila se s šedým zákalem a dnes banální operace pro ni kdysi skončila ztrátou zraku. Na levé oko přestala vidět už jako malá, později se přidaly další problémy. Na poškozeném ►

■ Jednooký inspektor a fotbalová duhovka

Ošuntělý baloňák, polorozpadlý automobil i obligátní hláška „Jó, teď jsem si vzpomněl, měl bych ještě jednu otázku“ jsou notoricky známé jevy doprovázející legendárního inspektora Columba. Představitel slavného detektiva, americký herec **Peter Falk**, měl se zrakem problémy od dětství. Když mu byly tři roky, zjistili mu lékaři nádor na oku, o které následně trvale přišel. Tento handicap pak Falkovi přinesl i hodně nevšední zážitky, skleněné oko prý pou-

Peter Falk.

žil třeba při baseballovém utkání, kdy jím vztekle mrštil po rozhodčím. Producent seriálu *Columbo* Harry Cohn zase v jednom rozhovoru s nadsázkou prohlásil, že „za ty peníze by mohl mít i herce, který má oči obě.“

Jedno oko má skleněné, na to druhé skoro nevidí, přesto patří **Andranik Soghojan** mezi nejobávanější zločince. Policisté ho označují jako „vora v zakoně“, tedy bossa kriminálních skupin ze zemí bývalého Sovětského svazu. Navzdory handicapu si Soghojan počíná suverénně a před policií je dodnes o krok napřed. V Česku byl odsouzen na 22 let vězení za organizaci vraždy arménského podnikatele, podařilo se mu ale zmizet v zahraničí a dodnes se úspěšně skrývá.

Svérázným způsobem přistoupil ke ztrátě oka Angličan **Andrew Canavan**, fotbalový nadšenec a oddaný fanoušek severoanglického klubu Newcastle United. Měl dlouhodobé problémy s krvácením do sítnice, až v jeho patnácti letech sáhl lékař k operaci, která ho o oko připravila trvale. Canavan přemýšlel, jak se k nové životní výzvě postavit. A řešení našel, kde jinde než u oblíbeného fotbalu. Dal si vyrobit skleněnou protězu, která má na místě duhovky logo Newcastle. „Se svým okem jsem opravdu šťastný,“ svěřil se.

Aleše Brichtu, rockera a zakladatele kapely Arakain, zase připravila o oko mla-

Aleš Brichta.

dická nerozváženost. V šestnácti letech sebral matce klíče od auta a s kamarády vyrazil na spanilou jízdu. Jeden z nich ale nezvládl řízení a sjel z vozovky do příkopu, Brichta přitom proletěl předním sklem a vážně si poranil obličej. Na tváři mu lékaři vyšili celkem 70 stehů, levé oko se jim ale zachránit nepodařilo. Brichta tak nosí skleněnou protězu a na časté otázky odpovídá s nadsázkou: „Po litru rumu mám ty oči skleněné obě.“

Jedním okem se díval na svět také slavný americký animátor **Frederick „Tex“**

Avery, autor nespočtu populárních kreslených postavíček, mimo jiné třeba králika Bugse Bunnyho. Podle některých to byl právě zrakový handicap, který hollywoodské animátorské legendě umožnil neotřelý a osobitý výtvarný přístup. Avery přišel o oko, když ho při kratochvíli v kanceláři nešťastně zasáhl špendlík.

Na nevině vyhlížející dětskou hru na indiány a kovboje už nikdy nezapomene nositelka Pulitzerovy ceny **Alice Walkerová**. Afroamerická spisovatelka, kte-

Alice Walkerová.

rou proslavila především kniha *Barva nachu* o mladé černošské ženě probíjející se v rasisticky založené společnosti bělochů, přišla o oko poté, co ji jeden z bratrů zasáhl kulčkovou pistolí.

RÁDIO, KTERÉ SE NESTYDÍŠ POSLOUCHAT

► ŘEMESLO I BYZNYS.

V Česku je výroba očních protéz spíše nevěšedním řemeslem, třeba v Německu ale představuje výnosný byznys.

oku se jí začala tvořit bulka a dostavily se bolesti. Po pětadvacátých narozeních od lékařů uslyšela, že bez operace to nepůjde. Jenže ani ta neproběhla bez problémů. Kvůli komplikacím skončila žena z východních Čech na sále celkem třikrát, skleněnou protézu začala pravidelně užívat až po posledním zákroku. Nosí ji už devět let. „Myslím, že se člověk musí připravit hlavně psychicky, sžívání s protézou jde potom daleko rychleji. Měla jsem pooperační komplikace, rekonvalescence i následně zvykání se mi tedy protáhlo. Záleží také hodně na tom, jak se první protézu podaří vyrobit, jak je člověk se svým novým vzhledem spokojen,“ potvrzuje Jitka klíčovou roli protetiky.

Vlastní zkušenosti z nelehkých chvil jí časem motivovaly k založení webu Zivotbezoka.cz, v Česku unikátnímu projektu. Lidé si zde vyměňují zkušenosti, sdílejí osobní příběhy, hledají inspiraci. Paní Jitka pro ně na jaro připravuje sraz. „Sedm let po operaci jsem náhodou narazila na jeden příspěvek muže před operací, který se zoufale snažil najít informace o tom, co ho čeká. Pamatuji si, že se mi do očí až nahrnuly slzy. Vrátily se mi všechny mé emoce před operací. A tehdy mě to napadlo. Proč to psát jen jednomu? Proč nezaložit web, ke kterému budou mít přístup všichni?“ přibližuje autorka začátky projektu a z vlastní zkušenosti dodává: „Být

neinformovaný je neskutečně frustrující. Je důležité vědět, že v tom člověk není sám.“

Pozor na adrenalin

Příběhy lidí, kteří přišli o oko, jasně dokazují, že při dostatečné opatrnosti lze s protézou sportovat nebo třeba řídit

■ Skleněný pohled kance

Skleněné oči mají uplatnění nejen u lidí. V různých podobách jsou také využívány třeba u hraček, především panenek, či u loveckých trofejí. Chtějí-li vášniví myslivci nebo rybáři vystavit vypreparované úlovky, mohou k nim dokoupit skleněné oči. Oko divočáka vyjde na necelých 90 korun, náhražka pro jelena je v průměru dvakrát dražší. „Nejjednodušší je v tomto ohledu ryba, to je jenom černá kulička na drátku,“ upřesňuje sklář Petr Adamovský.

Oční náhražky mají poměrně široké uplatnění v televizních seriálech, filmech, reklamách nebo v divadle, kde patří k často používaným rekvizitám. Objevují se i v dalších uměleckých odvětvích, třeba sochařství. První zmínky o očních protézách datují historici do 5. století př. n. l., kdy je údajně zhotovovali římský a egyptský kněží. Nikoli ze skla, ale nabarveného jílu. Nevkládaly se přímo do očního důlku, ale pomocí látky se připevňovaly zvenku.

automobil. „Oční protéza není pro život tak limitující, jak by se mohlo zdát,“ říká Jitka. Pro extrémní sporty nebo adrenalinové zážitky její slova už tolik neplatí. „Jednou za mnou přišel pán s otázkou, jestli se může se skleněným okem potápnout do třiceti metrů. Tak jsem mu rovnou řekl, že nevyrobím sportovní potřeby, ale zdravotní pomůcky. Jak to mám asi vědět, to se mám s protézou potápnout sám, abych to vyzkoušel?“ vzpomíná sklář Adamovský.

Osobní zkušenost se ztrátou oka vede k jednomu: tito lidé si mnohonásobně více váží oka, které jim zůstalo. A zraku obecně. „Mám strach, aby se mi něco nestalo i s druhým okem. Třeba při srážce během hlavičkového souboje nebo v nějaké podobné situaci, to by bylo v háji,“ netají obavy řeporyjský fotbalista Robert. On a mnozí další si zároveň nesmírně váží umění protetiků, kteří jsou u nás tak trochu ohroženým druhem. Skleněné oči v Česku lze sehnat v Jablonci a v Ústí nad Labem, akrylátové v Praze, Brně a Opavě. „Neexistuje tady učební obor, jediná šance je, že mladým zkušenosti předá někdo osobně,“ říká Adamovský a ukazuje na jednu z protéz, která leží stranou od ostatních. „Tu dělal můj syn, chodí do deváté třídy. Občas za mnou do dílny přijde a foukání oka si zkouší. Zdá se, že ho to baví,“ dodává s nadějí v hlase jablonecký sklář.

Lukáš Seidl ■